REGISTERS

VAN

ALLE ZAAKEN

EN

CONCORDANTIE

VAN DE

NAAMEN DER DIEREN, IN DE VERSCHIL-
LENDE TAALEN VOORKOOMENDE
IN DE NEGENTIEN DEELEN

VAN DE

ALGEMEENE EN BIJZONDERE

NATUURLIJKE HISTORIE,

MET DE BESCHRIJVING VAN DES
KONINGS KABINET,

DOOR

DE HEEREN

DE BUFFON EN DAUBENTON.

TE AMSTERDAM BIJ
JOHANNES ALLART,
MDCCCII.

I N H O U D.

Door J. D. PASTEUR, *Secretaris van het Wetgeevend Lighaam der Bataafsche Republiek*

en

ADR. ANT. PASTEUR, *Med. Stud. te Leyden.*

BLADWIJZER

VAN ALLE ZAAKEN, VOORKOOMENDE IN DE NEGENTIEN DEELEN VAN DE THEORIE DER AARDE EN DE NATUURLIJKE HISTORIE DER VIERVOETIGE DIEREN

VAN DEN HEERE

DE BUFFON.

A.

bewijs van die ſtelling, 80. Gedaante van de Aarde; als men de meetingen, door welke men de figuur van de Aarde bepaald heeft, van nabij onderzoekt, zal men wel zien dat 'er iets onderſtellends in die bepaaling koomt, want zij onderſtelt dat de Aarde eene regelmaatige kromme figuur hebbe, 83. De oppervlakte der Aarde is niet, gelijk die van Jupiter, verdeeld door beurtelingſche banden, evenwijdig aan den Equator, zij is integendeel verdeeld van de eene pool tot de andere door twee ſtrooken land en twee ſtrooken zee, 104. De Aarde, die wij bewoonen, is voorheen onder 't water der zee geweest. Menigvuldige bewijzen van die ſtelling, 158. Verklaaring van het zaamenſtel der Aarde van het middelpunt tot den omtrek, I, 130.

AARD-EEKHOORN. *Ziet* Eekhoorn (Zwitſerſche).

AARD-VARKEN is een dier van Afrika, verſchillende van de Amerikaanſche miereneeters, en hij gelijkt alleen daarin naar dezelve dat hij van tanden ontbloot is en dat hij eene tong heeft die lang genoeg is om haar in de mieren-nesten te ſteeken. De naam van *Aard-varken* is betreklijk tot zijne natuurlijke hebbelijkheden, en zelfs tot zijne gedaante; en hij is gemeenlijk onder dien naam bekend in de landen van de Kaap, XVI, 121. Deszelfs beſchrijving door ALLAMAND, 17 *en verv.* Zijne verſchillen, die zeer kenlijk zijn, met den Tamanoir, den Tamandua en den Mieren-eeter, die alle drie uit Amerika zijn, terwijl het Aard-varken uit Afrika is, 17. Hij ſteekt zijne tong in de mieren-nesten en ſlikt de mieren in, die 'er aan kleeven, 19. Zijne geringe overeenkomst met het gemeen varken en zijn groot verſchil van dat dier. Beſchrijving door KOLBE, 18 *en verv.* Afmeetingen door ALLAMAND, 20.

AART; de gedaante van het lighaam is bij de dieren gemeenlijk overeenkomſtig met hunnen aart, IX, 72.

ABYSSINIERS; hunne wijze van ſchrijven is nog langzaamer dan die van de Arabieren, XVIII, 268. Daar worden jaarlijks te Moka en in andere havens van Arabie meer dan vierduizend jonge Abysſiniſche meisjens verkogt, die alle voor de Turken beſtemd zijn; zij zijn egter bruin van vel, 265.

ACRIDOPHAGI; volk dat zig alleen met ſpringhaanen voedt; uitwerking van dat ſlegt voedzel, III, 73.

ADDER is niet waarlijk leevendbaarende; zij brengt eerst eieren voort, en dan koomen de jongen uit die eieren; maar dat alles geſchiedt binnen in het lighaam van de moeder, in plaats van de eieren naar buiten te werpen, gelijk de andere eierleggende dieren, houdt zij die in en doet die van binnen uitkoomen, II, 158.

ADEMHAALING. Proef, die ſchijnt te bewijzen dat men dieren, en misſchien ook wel kinderen, enigen tijd zoude kunnen houden zonder hen te laaten ademhaalen, II, 225. Men zou het ovaal gat moeten beletten te ſluiten en door dat middel zeer goede duikers en ſoorten van tweeſlachtige dieren kunnen maaken, die in het water en in de lucht zouden leeven, *ald.*

ADIMAIN, Groot Schaap van Afrika, met hair in plaats van wol bedekt, XI, 216.

ADIVE is misſchien de tam gemaakte Jakhals, van welken men een kleiner huisras, dat zwakker en makker is dan het wild ras, zal gemaakt hebben, want de

zel-

B.

om

BER-

BRON-

C.

C.

COEN-

CU-

D.

overeenkomst hebben met de voorwerpen, die hen omringen, 1 *en* 2. Zij hebben met de uiterlijke voorwerpen betrekkingen van denzelfden aart als de onze, 3. Daar zijn in de dieren verscheiden deelen, die door eene waare groeijing aanwasschen, 5. Daar zijn dieren, die zig hervoortbrengen als de planten en door dezelfde middelen; de vermenigvuldiging van de plantluizen, die zonder koppeling geschiedt, koomt overeen met die der planten door zaaden, en die van de polijpen, die geschiedt door dezelve doortesnijden, gelijkt naar de vermenigvuldiging der boomen door stekken, *ald.* De dieren gelijken, over het algemeen, veel minder naar elkanderen dan de planten, 6. Onder de dieren brengen deeze een verbaazend aantal jongen voort, en geene maar een; in de planten daarentegens brengen alle een groote menigte voort, 6. Beginzelen, door welke men alle de daaden der dieren kan verklaaren, hoe zaamengesteld zij mogen schijnen, en zonder dat het nodig is hun gedachten of redeneering toeteschrijven, IV, 19. De dieren hebben gevoel, zelfs tot een hoogeren graad dan wij; zij hebben ook de bewustheid van hun tegenswoordig aanwezen; maar zij hebben niet die van hun voorleden bestaan; zij hebben gewaarwordingen, maar zij missen het vermogen van die te vergelijken, dat is, zij missen het vermogen, dat de denkbeelden voortbrengt, want denkbeelden zijn niet anders dan gewaarwordingen, die men vergeleken heeft, of, om beter te zeggen, zaamenvoegingen van gewaarwordingen, *ald.* De dieren van denkbeelden beroofd en van gewaarwordingen voorzien zijnde, weeten niet dat zij bestaan, maar zij gevoelen het. Zij hebben geene kennis van het voorledene, geen denkbeeld van het toekoomende, geen denkbeeld van tijd, en bijgevolg geen geheugen; bewijzen daarvan, 25. *en volg.* Zij kunnen hunne droomen niet van hunne wezenlijke gewaarwordingen onderscheiden, en men kan zeggen dat hetgeen zij gedroomd hebben hun wezenlijk gebeurd is, 32. Wijze van te oordeelen over de inwendige hoedanigheden van verschillende dieren, 49. Het gebied van den mensch over de dieren is eene wettige overheersching, welke geene omwenteling kan omverre werpen. Dit gebied is egter niet volstrekt, zelfs op verre na niet, 73. Het is door talenten en door den geest en niet door de kracht en door de andere eigenschappen van de stoffe dat de mensch de dieren heeft kunnen onderwerpen. Dat gebied van den mensch is, gelijk alle andere overheersching, slechts gegrond geworden na het instellen van de maatschappij, 74. Eerste ontwerp, volgens welke het schijnt dat alle dieren zijn ontworpen. Het Opperwezen heeft, dezelve scheppende, slechts een enkel denkbeeld willen gebruiken en dat tegelijk op alle mogelijke wijzen willen veranderen, opdat de mensch de pracht van uitvoering en de eenvoudigheid van het oogmerk tegelijk zoude kunnen bewonderen, IV, 186, 187. De wijze, waarop de dieren zig voeden, en de verscheidenheid van hun voedzel hangen geheellijk af van de min of meer groote holte van de maag en darmen, 217. Bij bijna alle dieren wordt het mannetjen min of meer woest, als het zoekt te koppelen, en het wijfjen als het gejongd heeft, V, 65. Hoe de mensch heeft moeten doen om zig meester van de dieren te maaken, 110. De oorspronglijke stempel van de Natuur is veel minder afgesleten bij de wilde dieren dan bij de tamme. Bij die, welke maar weinig tijds leeven, is de soort meer verandering onderworpen dan bij die, welke lang leeven, 113. Het zeekerst teeken om van de inwendige natuur en de wezenlijke soort der dieren te oordeelen is de overeenkomst en het verschil van hunne aart en instinct, 125. Bij de dieren, die een groot aantal jongen voortbrengen, zijn de jongen op het tijdstip van hunne geboorte niet zoo volmaakt als bij die,

 wel-

dan

DIEREN (TAMME EN WILDE). De tamme dieren verschillen zeer veel in kleur in hetzelfde land, terwijl de wilde dieren slechts in de verschillende luchtstreeken in kleuren verschillen, IV, 106. De tamme dieren zijn, als de menschen, sterker, grooter en moediger in koude landen, meer beschaafd, zagter in gemaatigde landen, laaghartiger, zwakker en lelijker in al te heete landen, V, 186. Het is in die gemaatigde luchtstreeken en bij de beschaafdste volkeren dat men de grootste verscheidenheid, de grootste vermenging en de menigvuldigste verscheidenheden in alle soorten vindt, *ald.* Daar zijn in de huis-dieren verscheiden baarblijklijke tekenen van de oudheid van hunne slavernij, de hangende ooren, de menigvuldige kleuren, het lang fijn hair zijn alle uitwerkingen door den tijd voortgebragt, of liever door de lange duuring van hunne slavernij, *ald.* Tafereel van den staat van de wilde dieren, VI, 2. De wilde en vrije dieren zijn misschien, van alle leevende wezens, den mensch niet uitgezonderd, minst veranderingen, en verscheidenheden van allerleiën aart onderworpen, 4. De gevangen dieren, die in diergaarden of in naauwe ingesloten vakken opgesloten zijn, krijgen hunnen vollen wasdom niet en leeven korter dan wanneer zij in volle vrijheid zijn, IX, 74. Bij de dieren, die gevangen zijn en in hokken zitten, zijn de deelen, van welke zij geen gebruik kunnen maaken, als die van de voortteeling, zoo klein en zoo weinig ontwikkeld, dat men moeite heeft om die te vinden, en dat zij somtijds vergroeid schijnen, *ald.* De tamme dieren zijn veel meer verscheidenheden onderhevig dan de wilde, en waarom, XI, 173. Noodzaaklijke oorzaaken van hunne ontaarting, 175, 176. De staat van huis-dieren schijnt de dieren losbandiger te maaken, dat is, minder getrouw aan hunne soort, zij maakt hen ook heeter en vrugtbaarer, XV. 22. Bij de wilde dieren, die van den mensch onafhanglijk zijn, is de afgelegenheid van luchtstreek een vrij zeeker teken van den afstand der soorten XIV, 143. In den staat, waartoe wij de tamme dieren gebragt hebben, zou het misschien niet meer mogelijk zijn hen in hunnen voorigen staat te herstellen, of hun hunne oorspronglijke gedaante wedertegeeven, en de andere eigenschappen van hunne natuur, die wij hun ontnoomen hebben, XV, 5. De staat van tamheid heeft veel toegebragt om de kleur van het hair van de dieren te doen veranderen. De eerste natuurlijke kleuren zijn het vaal en het bruin. Het zuiverst wit zonder enige vlek is, in dat opzigt, het teken van den laatsten graad van ontaarting, 8. Oorzaaken van de verscheidenheden bij de vrije en van den mensch onafhanglijke dieren. Bij de soorten, waarin het mannetjen zig aan het wijfjen hecht, en niet van wijfjen verandert, zijn weinige verscheidenheden. Bij die, bij welke de wijfjens dikwijls van mannetjens veranderen, zijn talrijker verscheidenheden, en over het algemeen zijn 'er des te meer, hoe grooter het aantal hunner jongen is. Daar zijn om die reden veel meer verscheidenheden in de kleine soorten dan in de groote, 10. De dieren schijnen de muzyk te beminnen. *Ziet* Muzyk.

DIEREN *van de twee waereld-deelen.* Den dieren van de nieuwe waereld zijn meest allen verkeerde naamen gegeeven, IX, 47. Optelling van de dieren, onder welke men onderscheiden moet, 1. die het oud vast land natuurlijk eigen zijn, en die niet in de nieuwe waereld gevonden zijn; 2. die, welke de nieuwe waereld natuurlijk eigen zijn en die in de oude waereld niet bekend waren; 3. die, welke in beiden de waereld-deelen gevonden worden, 1 *en volg.* Van alle de tamme dieren, die uit Europa in Amerika over-

overgebragt zijn, heeft het varken het best en het algemeenst geſlaagd, hetzij in de warme, hetzij in de koude landen van die nieuwe waereld. De geiten zijn niet geſlaagd dan in de warme en gemaatigde luchtſtreeken, de ſoort heeft zig niet kunnen ſtaande houden in Kanada, daar men haar vernieuwen moet door bokken uit Europa. De ezel, die in de warme landen van de nieuwe waereld vermenigvuldigt, kan niet voortteelen in de koude, als in Kanada. De paerden hebben zig ten naaſten bij eveneens vermenigvuldigd in de warme als in de koude luchtſtreeken van die nieuwe waereld, 9. Alle de dieren, die uit de oude waereld in de nieuwe zijn overgebragt, zijn kleiner geworden, 10. Alle de dieren van Amerika, zelfs die, welke die luchtſtreek eigen zijn, zijn veel kleiner dan die van de oude waereld, *ald.* De Amerikaanſche naamen van bijna alle de dieren van de nieuwe waereld waren zoo moeijelijk om uitteſpreeken voor de Europeaanen, dat zij hun andere zogten te geeven na de gelijkenisſen, die zij met dieren van de oude waereld hadden, maar ſomtijds waren het ſlechts overeenkomſten, te verre gezogt om de toepasſing van die benaamingen te wettigen, 13. Dieren van de oude waereld, die niet in de nieuwe gevonden zijn geworden, toen men dezelve ontdekte, 15, 16. De dieren, die de nieuwe waereld natuurlijk eigen waren, waren in elke ſoort zeer talrijk in individus. Reden daarvan, 18. De ſoorten daarentegens waren bij de dieren van de nieuwe waereld weinige in getal, *ald.* Dieren, de nieuwe waereld natuurlijk en bijzonder eigen, die niet in de oude beſtonden, 20. De dieren van de zuidlijke deelen van elk vast land waren in het ander niet, 23. Optelling van de dieren, die de twee waerelden gemeen waren, 24. Het getal der ſoorten, welke de twee waerelden gemeen hebben, is vrij klein in vergelijking van dat der ſoorten, die elke derzelve bijzonder eigen zijn, 26. Alle de dieren, die uit de oude waereld in de nieuwe zijn overgebragt, zijn 'er kleiner geworden, en alle die in beide de waerelden gevonden worden, zijn ook kleiner in de nieuwe waereld, zonder eene uitzondering, 27. De dieren uit het Noorden worden in beiden de waereld-deelen gevonden, 26. De viervoetige dieren zijn, in het algemeen, en zonder uitzondering, veel kleiner in de nieuwe waereld dan in de oude, en daarentegen zijn de inſekten en de kruipende dieren kleiner in de oude dan in de nieuwe waereld, 28. Amerikaanſche naamen van de dieren uit de nieuwe waereld, 32. Daar waren op St. Domingo, toen het ontdekt wierd, maar vijf ſoorten van viervoetige dieren, waarvan de grootſte niet grooter was dan een inkhoorn, 33.

DIEREN *van de nieuwe waereld* zijn veel kleiner dan die van de oude. Optelling van het onderſcheid tusſchen dezelve, IX, 19. Men kan alle de dieren, die in de twee waereld-deelen gevonden worden, en alle die het oude geheel bijzonder eigen zijn, tot vijftien geſlachten en tot negen ſoorten brengen; optelling dier geſlachten en van die kleine op zig zelve ſtaande ſoorten, XV, 27. De dieren, die de oude waereld bijzonder eigen zijn, kunnen tot agt geſlachten of gezinnen gebragt worden, en tot vijf afzonderlijke ſoorten; optelling van deeze agt geſlachten en deeze vijf ſoorten. De dieren, die het nieuw vast land bijzonder eigen zijn, kunnen gebragt worden tot tien afzonderlijke geſlachten en tot vier afzonderlijke ſoorten; optelling van die tien geſlachten en die vier ſoorten, 28. Afgelegen betrekkingen, die ſchijnen aanteduiden dat 'er iets gemeens is in de vorming van de dieren der twee waereld-deelen, en die aanleiden tot opteklimmen tot zeer oude oorzaa-

E.

F.

FEFÉ, naam, welken de reizigers eene ſoort van Aap gegeeven hebben, die wij meenen de Gibbon te zijn, XIV, 64.

FEITEN die ons nader aan de oorſprong der Natuur kunnen brengen; grondfeiten van de oude tijdvakken der Natuur, XVII, 3. *en volg.*

FENIJN. Oorſprong van het fenijn in den adder en de andere dieren, II, 155.

FIGUUREN. Men zou in het vervolg kunnen te weeten koomen welke de deelen zijn die de lighaamen zaamenſtellen, als men aanvong met het beginzel dat alle ſtof malkander aantrekt in eene omgekeerde reden van het vierkant des afſtands, en deeze algemeene wet ſchijnt in de bijzondere aantrekkingen niet te verſchillen dan door het uitwerkzel van de figuur der zaamenſtellende deelen van iedere zelfſtandigheid, omdat deeze figuur als eerſte beginzel in den afſtand betrokken is; want als men door proefneemingen de kennis van de wet der aantrekking van eene bijzondere zelfſtandigheid gekregen zal hebben, zal men door berekening de figuur van die zaamenſtellende deelen kunnen vinden; voorbeeld, XII, 8. Schoon de figuuren in het oneindige verſchillen kunnen, blijkt het egter dat 'er zoo veele verſchillende figuuren van deeltjens niet zijn als onze geest zou kunnen bevatten. Het goud en de lucht zijn de twee uiterſten van alle digtheden; (*a*) alle figuuren, die de natuur gebezigd of toegelaaten heeft, zijn tusſchen deeze twee termen bevat, en alle die, welke zwaarer of ligter zelfſtandigheden zouden hebben kunnen voortbrengen, zijn verworpen, 9.

FIGUUREN; *geometriſche* en regelmaatige figuuren beſtaan alleen in onze verbeeldingen worden niet in de Natuur gevonden, of, zoo zij 'er zijn, is het omdat alle mogelijke gedaanten 'er in zijn, II, 12.

FINNEN. De oude Finnen of Finlanders en de tegenswoordige maaken twee verſchillende rasſen van menſchen uit, die men niet met malkaêr vermengen moet, XVIII, 255 *en volg.*

FORTUIN van het ſpel. *Ziet* Spel.

FOSSANE; fraai diertjen, dat men op Madagaskar vindt en dat men ook *Genetkat van Madagaskar* genoemt heeft. De Fosſane is egter altijd kleiner dan de Genet-kat en het ſchijnt dat zij geene riekende beursjens hebben. Aart van de Fosſane, zijne hebbelijkheden, zijn voedzel, XIII, 119.

FRET. Daar zijn Fretten, die in kleur van hair naar buntſings gelijken, VII, 130. De Fret is oorſpronglijk uit warme landen, en kan in Frankrijk niet leeven dan als huisdier, *ald.* Hij wordt gemaklijker tam gemaakt dan de buntſing, en het is om die reden dat men zig van den Fret en niet van den buntſing bedient om de konijnen te jaagen, *ald.* Hij heeft eenen zeer ſterken en onaangenaamen reuk, *ald.* Hij verſchilt in kleur van hair, *ald.* Het wijf-

(*a*) Thans niet meer; daar zijn zedert dunner vloeiſtoffen dan die lucht en een digter metaal dan het goud ontdekt. J. D. P.

G.

GE-

tusſchen de voortplanting van het geluid en die van het licht, 23. Als de deeltjens van de geluidgeevende ſtof in eene zeer groote hoeveelheid vereenigd zijn, werkt het geluid als vast lighaam op de andere lighaamen 28. Waarvan daan de beweeging van geluidgeevende lighaamen, die eveneens geſtemd zijn, koomt, en waarom zij trillen als men dezelve aanraakt, *ald.* Reden van het vermaak, welk ons de welluidende toonen geeven, 20.

GELUK EN ONGELUK. Het geluk is in ons, het is ons gegeeven, het ongeluk is buiten ons en wij gaan het zoeken, IV, 20. Als het geestlijk beginzel heerscht, houdt men zig ſtil met zigzelven bezig, met zijne zaaken, met zijne vrienden; maar men beſpeurt nog, al ware het ſlechts door onwillige aftrekkingen, de tegenswoordigheid van het ſtoflijk beginzel; als dit op zijne beurt koomt te heerſchen, geeft men zig driftig aan de uitſpanning, aan zijne ſmaaken, aan zijne hartstogten over, en naauwlijks denkt men enige oogenblikken lang over de voorwerpen zelve, die ons bezig houden en ons geheel vervullen; in die twee ſtaaten zijn wij gelukkig; in den eerſten beveelen wij met genoegen, en in den tweeden gehoorzaamen wij nog met meer vermaak; naardien 'er niet dan een der twee beginzelen in werking is en het zonder tegenſtand van het ander werkt, gevoelen wij geene inwendige tegenſtrijdigheid; ons *ik* koomt ons eenvoudig voor, omdat wij ſlechts eene enkelvoudige aandrift gevoelen, en het is in die eenheid van werking dat ons geluk beſtaat, IV, 34. Naardien het geluk van den mensch in de eenheid van zijn binnenſte beſtaat, is hij gelukkig in den tijd der kindsheid, omdat het ſtoflijk beginzel alleen heerscht en bijna aanhoudend werkt. Zoo het kind geheel aan zigzelf overgeleverd ware, zou het volmaakt gelukkig zijn; maar dat geluk zou ophouden, en deeze volkoomen vrijheid zou voor de volgende jaaren zijn ongeluk voortbrengen; men is dan genoodzaakt het kind te dwingen; het is droevig maar noodzaaklijk het ſomtijds ongelukkig te moeten maaken, naardien die oogenblikken van ongeluk zelve de zaaden van al zijn toekoomend geluk zijn, 35. De meeste die zeggen dat zij ongelukkig zijn, zijn hartstochtlijke menſchen, dat is, gekken, die enige tusſchenpoozen van reden hebben, geduurende welke zij hunne gekheid zien en bijgevolg hun ongeluk gevoelen; en alzoo 'er in de hooge rangen meer valſche verlangens, meer ijdele eisſchen, meer teugelooze hartstochten, meer misbruiken van de ziel zijn dan in de laagere klasſen, zijn de Grooten ongetwijffeld van alle menſchen de minst gelukkige, IV, 21, 22.

GELIJKENIS van de kinderen met hunne ouders bewijst de waarheid van 's Schrijvers ſtelzel over de voortteeling, II, 36. Om wel van de gelijkenis van de kinderen naar de ouderen te oordeelen moet men hen niet vergelijken in de eerſte jaaren, maar den ouderdom afwagten, wanneer alles ontwikkeld zijnde, de vergelijking zeekerer en duidlijker is, IV, 99. In het menschlijk geſlacht vindt men dat dikwijls de zoon naar zijn' vader gelijkt, en de dochter naar haare moeder, dat zij meermaalen naar beiden te gelijk gelijken en iets van beiden hebben; ſchoon zij vrij dikwijls naar de grootvaders en grootmoeders gelijken, ſomtijds naar de oomen en moeien, dat bijna altijd de kinderen van dezelfde vader en moeder meer naar elkaêr gelijken dan zij naar hunne ouderen of groot-ouderen gelijken, en dat zij alle iets gemeens hebben en een familie-gezigt, 99, 100.

H.

(*) De Hoogleeraar CAMPER heeft naderhand bewezen dat het eene door drooging misvormde voorfte voet van een Beer is. Ziet zijne *Natuurkundige Verhandelingen.*

I.

J.

K.

KEMEL.

KOU-

L.

niet te drinken, alzoo hij zeer grooten overvloed van fpeekzel heeft. De Lamas vreezen de honden niet, gaan in troepen in hunnen ftaat van vrijheid en zijn zeer gemaklijk tam te maaken, *ald.* *Lama* is een geflachtnaam, dien de Peruviaanen onverfchillig aan alle foorten van woldraagende dieren geeven, 110. De Lama teelt in de warme, zoo wel als in de koude luchtftreeken voort, en zoo wel in den ftaat van tamheid als in den ftaat van vrijheid. Het wijfjen krijgt t'elker dragt maar een jong, 111. De Lama draaft noch galoppeert, maar zijn gewoone ftap is zoo zagt, dat de vrouwen zig in Peru bij voorkeur van hem bedienen boven alle andere dieren om op te rijden; men laat hen in de velden los en vrij weiden, zonder dat zij zoeken wegteloopen; *ald.* Men fcheert hen eens in 't jaar, *ald.* Vergelijking van den Lama met den Kemel, XV, 30.

LAMANTIN. Onder dien naam begrijpen wij den Lamantin of Manati van Cayenne, van St. Domingo, enz. ook den Lamantin van Senegal, die flechts twee verfcheidenheden van dezelfde foort fchijnen, XIII, 219. Oorfprong van dien naam, 242. De Lamantin is niet geheel een *Cetaceum*; befchrijving. Hij gelijkt naar de Cetacea in de agterfte deelen van zijn lighaam en niet anders naar de viervoetige dieren dan door de twee voeten of twee handen, die van vooren naast de borst zijn, 243. Deszelfs befchrijving en hiftorie naar OVIEDO, *ald.* De Lamantin gaat nooit aan land, en is liever in zoet, dan in zout water, zijne lengte is van zestien tot twintig voeten, 244. Hij wordt aan de oevers van de Atlantifche en ftille zee gevonden. Hij koppelt in het water op eene ondiepte. Hij graast het gras dat langs de kanten groeit af, 245. Hij heeft den ftaart horizontaal, dat is, zoo geplaatst als die van de *Catacea.* Hij heeft geene voortanden, maar twee en dertig kiezen; hij heeft kleine oogen en een flegt gezigt, maar een zeer goed gehoor; de wijfjens krijgen maar een jong, dat zij met haare armen omhelzen en dat zij zoogen; haare melk is goed van fmaak, 246. Hij heeft twee en vijftig wervelbeenderen; zijne tong is van onderen en bijna tot aan het eind aan de onderkaak vast. Andere befchrijving, *ald.* Feiten, 248. De foort is niet bepaald tot de rivieren en zeeën van de nieuwe waereld; het fchijnt dat zij ook beftaat op de kusten en in de rivieren van Afrika. Befchrijving van den Lamantin van Senegal, 249. De Lamantin van Cayenne en die van Senegal fchijnen van eene en dezelfde foort te zijn. Hiftorifche feiten omtrent de Lamantins van verfchillende luchtftreeken, *ald.* De Lamantins maaken den overgang tusfchen de tweeflachtige dieren en de walvisfchen. Schoon zij van buiten mismaakt zijn, zijn zij egter van binnen zeer wel gevormd, XVI, 189. Hunne aart en huishouding fchijnt iets van verftand en maatfchaplijke hoedanigheden te hebben. Zij zijn bijna altijd in troepen bij elkaêr; zij helpen elkander in gevaar, *ald.* Het mannetjen heeft gemeenlijk maar een enkel wijfjen. Hoe zij koppelen. Zij koomen nooit aan land. Zij hebben het eirond gat van het hart open. Zij woonen niet diep in zee, en voeden zig met fucus en andere zee-planten, 189, 190. Hun vleesch en hun vet zijn even goed om te eeten. Befchrijving van enige hunner uitwendige deelen. Zij hebben maar zeer kleine gehoor-gaten en geene uitwendige ooren, 190. Het teellid van het wijfjen is niet geplaatst gelijk bij de andere dieren onder, maar boven den aars. Algemeene en bijzondere kenmerken van de verfchillende foorten van Lamantins, *ald.* Men kan vijf foorten van Lamantins tellen. Kenmerkende verfchillen van die vijf foorten, 200.

LAN-

M.

MACAQUE.

om te bewonderen. God heeft hem aanschouwer van het heelal gemaakt en getuige van zijne wonderen. De godlijke vonk, waarmede hij bezield is, doet hem deel hebben aan de godlijke verborgenheden; het is door dit licht dat hij denkt en overpeinst; het is door haar dat hij in het boek der waereld ziet en leest als in het werk der godheid, XI, 6. De mensch, geschapen om den Schepper te aanbidden, beveelt over alle schepzelen; vasal van den hemel, koning van de aarde, veredelt hij, bevolkt, verrijkt hij haar; hij verfraait de natuur zelve; hij bebouwt haar, breidt haar uit, beschaaft haar; roeit de doornen en distelen uit, en vermenigvuldigt de druiven en de roos, *ald.* De mensch, meester van de aarde, deelt het gebied over dezelve met de natuur; egter regeert hij niet dan door het recht van overwinning; hij geniet eer dan hij bezit, en behoudt niets dan door telkens vernieuwde zorgen. De tijd wanneer de mensch zijne heerschappij verliest, de eeuwen van barbaarschheid, wanneer alles verlooren gaat, worden altijd door den oorlog vooraf gegaan. De mensch, die niets vermag dan door zijn aantal, die niet sterk is dan door vereeniging, die niet gelukkig is dan in den vrede, heeft de dolligheid van zig te wapenen voor zijnen ondergang, en van te zoeken elkanderen te vernielen, en na die dagen van moord en bloed, als de rook van de glorie verdwenen is, ziet hij met een droevig oog zijn geluk vernield en zijne waare macht vernietigd, 8. De mensch die kennis heeft is geen enkel individu, maar hij vertoont grootendeels het geheel menschlijk geslacht, XII, 2. Vergelijking van de werken van den mensch en die van de Natuur, XIV, 11. Ontaarting in het menschlijk geslacht. De veranderingen van natuur zijn maar oppervlakkig. Alle de rassen maaken maar een mensch uit, XV, 2. Daar is meer kracht, meer uitgestrektheid, en meer buigzaamheid in de natuur van den mensch dan in die van alle de andere wezens; reden van die kracht en van die uitgestrektheid in de natuur van den mensch, *ald.* De mensch zou, zoo hij genoodzaakt ware de luchtstreeken te verlaaten, die hij voormaals ingenomen heeft, om zig weder tot zijn geboorteland te bepaalen, met den tijd zijne oorspronglijke trekken weder aanneemen, gelijk ook zijne eerste grootte en zijne natuurlijke kleur, *ald.* Veranderingen, die 'er in den mensch voorvallen door den invloed der luchtstreek. Andere veranderingen door den invloed van het voedzel, 3, 4. De vermenigvuldiging van de menschen is veel grooter bij de beschaafde en wel bestierde volkeren dan bij de wilde, 68. En hun getal is duizend maalen grooter geworden dan dat van enige andere soort van magtige dieren, 73. De mensch heeft slechts tijd nodig om alles te kennen; hij zou zelfs, als hij zijne waarneemingen vermenigvuldigde, alle de verschijnzelen der Natuur kunnen zien en voorzien met zoo veel waarheid en zeekerheid, als of hij die onmiddelijk uit de oorzaaken afleidde, *ald.* Het eerste verblijf van den mensch was, gelijk dat der land-dieren, in de hooge landen van Asia, XVII, 102. Tafereel van den staat der eerste menschen, 121. *en volgg.* En van hunnen eersten arbeid, *ald.* Oorsprong en vorderingen van de maatschappij, 122. De wilde mensch, geen denkbeeld hebbende van de maatschappij, zogt zelfs niet die der dieren. In alle de landen van Zuid-Amerika hebben de Wilden geene huisdieren, 133. De grenzen van de grootte van 's menschen lighaam, de Reuzen en Dwergen 'er onder begrepen, strekken zig uit van twee en een halve voeten tot agt voeten, XVIII, 214. Zwaarte van het lighaam van den mensch, naar evenredigheid van zijne grootte, 213.

MENSCHEN-

de oorſpronglijke ſtam van alle de rasſen van rammen en ſchaapen, XI, 227. Hij is ſterk genoeg van natuur om in koude, gemaatigde en warme klimaaten te leeven, *ald.* Het ras, dat voorheen op Corſika gemeen was, is 'er niet meer, of ten minſten zeer zeldzaam, *ald.*

MOUSSONS. *Ziet* Winden.

MOUSTAC, kleine guenon, aanmerklijk wegens de witheid van de boven-lip en door twee kuiven van geel hair, die zij onder de ooren draagt, XIV, 180. Onderſcheidende kenmerken van deeze ſoort, *ald.*

MUIL-DIER. Het paerd en de ezel zouden misſchien kunnen voortbrengen met den grooten en kleinen muil-ezel; reden van die gedagte, XV, 16. De ezel moet zeekerer met het muil-dier voortbrengen dan het paerd, *ald.* Het muil-dier is zoo driftig in de liefde als de ezelin en om die reden neigt het tot de onvrugtbaarheid, 19. Vergelijking van het muil-dier, van den ezel en de merrie voortkoomende, met den muil-ezel van de ezelin en het paerd voortgeſproten, 55. Bij de muil-ezels is het getal der mannetjens grooter dan dat der wijfjens, 56. En deeze dieren zullen altijd zeer zeldzaam zijn in den ſtaat van de zuivere natuur, 71. Het muil-dier moet niet beſchouwd worden als het natuurlijk mannetjen van het wijfjens muildier, ſchoon beiden denzelfden naam draagen, 72. Want deeze twee dieren kunnen niet te zaamen voortteelen, zelfs misſchien niet in de warmſte landen, *ald.*

MUIL-EZEL. De ezel brengt met de merrie de groote Muil-ezels voort; het paerd met de ezelin brengt de kleine Muil-ezels voort, IV, 196. De Muilezel over het algemeen genoomen is niet onvrugtbaar. Zijne onvrugtbaarheid hangt van zekere omſtandigheden af, die dikwijls zijne natuur vreemd zijn. Hij teelt in de warme landen, en ſomtijds zelfs in de gemaatigde landen voort, XV, 15. Daar zijn twee ſoorten van Muil-ezels; de eerſte die men eenvoudig *Muil-ezel* noemt, (het *Muil-dier* of de *Muil*) koomt voort van de koppeling van den ezel met de merrie, de tweede, die kleiner is en de Bardeau (of de eigenlijke Muil-ezel) genoemd wordt, koomt voort van den hengst en de ezelin, *ald.* De muil-ezel brengt met de merrie een dier voort, welk de Ouden den naam van *Hinnus* of *Ginnus* gegeeven hebben; zij hebben ook verzeekerd dat het muil-dier vrij gemaklijk ontvangt, maar dat het zeer zelden haare vrugt tot rijpheid brengt, *ald.* Proeven met het Muildier voorgeſteld. Gedagten over de vrugten van deeze proeven, 16. Het Muil-dier moet zeekerer met de merrie voortbrengen dan met de ezelin, en de bardeau zeekerer met de ezelin dan met de merrie, *ald.* Middel om halve Muil-ezels of vierde Muil-ezels te doen voorkoomen, die het vermogen van voortteteelen zouden hebben, en eenen nieuwen tak zouden vormen, 17. De vrugtbaare Muil-ezels van Syrie, van welke ARISTOTELES ſpreekt, zouden wel halve of vierde Muil-ezels kunnen zijn. De vrugtbaare Muilezel in Tartarije, *Czigithai* genoemd, zijn misſchien dezelfde dieren met de Muil-ezels van Syrie, welker ras tot den huidigen dag in ſtand gebleven is, 18. *Ziet* Czigithai. De Muil-ezel, die van den bok en de ooi voortkoomt, is vrugtbaar. De Muil-ezels, die van de vermenging van verſchillende ſoorten van vogelen voortkoomen, zijn meest vrugtbaar, *ald.* Het is alleen in de bijzondere ſoort van den Muil-ezel, die van den ezel en het paerd voortkoomt, dat de onvrugtbaarheid zig openbaart; en het is in de bijzondere natuur van den ezel

N.

N.

(*) Het is thans de Zerda, of Groot-oor genaamd.

mogelijk zoekt te bewerktuigen; de vermenigvuldiging van de fpruitjens, die men bijna tot in het oneindige kan vermenigvuldigen, is 'er een bewijs van, II, 20. Het gewoonst werk van de Natuur is de voortbrenging van de organifche ftoffe, *ald.* De Natuur is fchooner dan de konst, en bij een bezield wezen maakt de vrijheid van beweegingen de fchoone Natuur, IV, 77. Algemeene aanmerkingen over de einden en middelen van de Natuur, V, 56, 57. De Natuur verwondert ons meer door haare uitzonderingen dan door haare wetten, X, 140. De Natuur is het zaamenftel der wetten, door den Schepper vastgefteld voor het beftaan van de dingen en de opvolging der wezens. De Natuur is geen zaak. De Natuur is geen wezen, maar men kan haar befchouwen als een vermogen dat alles omvat en alles bezielt. Dit vermogen is het gedeelte dat zig van het godlijk vermogen openbaart, het is een altoos leevend werk, een altoos werkende werkmeefter, die alles weet te gebruiken. De tijd, de ruimte en de ftoffe zijn haare middelen; het heelal haar voorwerp, de beweeging en het leven zijn haar doel; de verfchijnzelen van de waereld haare uitwerkingen; de aantrekking en afftooting-kracht haare voornaamfte werktuigen; de warmte en de leevende werktuiglijke deeltjens haare werkende beginzelen voor de formeering en de ontwikkeling der wezens, XI, 2. De loop der Natuur is niet volftrekt eenvormig; zij laat merklijke verfcheidenheden na; zij ondergaat geduurige veranderingen; bewijzen daarvan. Zij is thans zeer verfchillende van hetgeen zij was in het begin en van hetgeen zij in vervolg van tijd geworden is, XVII, 2. De ftaat, waarin wij thans de Natuur zien, is zoo zeer ons werk dan het haare; bewijs daarvan, *ald.* Het is eerst van dat tijdftip dat men de Natuur met haar zelve kan beginnen te vergelijken en van haaren tegenswoordigen en bekenden ftaat kan opklimmen tot enige tijdperken van eenen ouderen ftaa; bewijs van die waarheid, 3. De leevende Natuur heeft zig begonnen te vertoonen zoo dra de aarde en het water laauw genoeg geworden waren om de bevrugting niet meer te beletten; de hoogfte deelen van den aardbol zijn de eerfte met gewasfen en dieren bevolkt geworden, 64. Zij verwijdert zig nooit van de wetten, die haar zijn voorgefchreven, en zij verandert niets aan de plannen, die haar zijn voorgelegd, 5. De Natuur is de uitwendige troon van de godlijke majefteit; de mensch, die haar befchouwt, die haar waarneemt, verheft zig bij trappen tot den inwendigen troon van den Almagtigen, XI, 2, 6. Tafereel van de bebouwde Natuur, 7. *en volg.* De leevende Natuur houdt zig ftaande, zal zig ftaande houden gelijk zij zig tot hier toe ftaande gehouden heeft, een dag, eene eeuw, alle de verdeelingen van den tijd maaken 'er geen wezenlijk deel van, XII, 2. In de natuur is de grond der leevende zelfftandigheden fteeds dezelfde, zij verfchillen niet dan in de gedaante, dat is, door het onderfcheid der vertooningen. In de eeuwen van overvloed, in den tijd der grootfte volkrijkheid fchijnt het getal der menfchen, der huisdieren, en der nuttige planten de oppervlakte der aarde te beflaan; dat der woeste dieren, der fchadelijke infekten, en der onnutte planten vermeerdert op zijne beurt in tijden van hongersnood en ontvolking. Die verfcheidenheden, zoo gevoelig voor den mensch, zijn onverfchillig voor de Natuur. Zij is daarom niet minder vol, niet minder levendig, zij befchermt de eene niet ten kosten van de andere; zij houdt hen alle ftaande, maar zij erkent geen getal in de individus, en befchouwt dezelve niet dan als opvolgende beelden van een en hetzelfde afdrukzel, als vlugtende fchaduwen, waarvan de foort het ligbaam is, XII, 5. De fchikking der natuur is vast ten opzigte van het getal, van de onderhouding en het evenwigt der foor-

NATUUR-

P 2

O.

Olyphanten van het een waerelddeel naar het ander is moeten geſchieden door de Noordlijke landen van Aſia, die nabij Amerika zijn, 105.

OLYFBOOM. Daar zijn geene Olyfboomen op meer dan vierhonderd mijlen afſtand van den berg Ararat, I, 96.

OMSCHRYVING, gelijk men die door eene ſpreekwijs doen kan, is maar eene zeer onvolmaakte voorſtelling van de zaak. In de Natuur kan men nooit een ding omſchrijven zonder haar naauwkeurig te beſchrijven, I, 13.

ONAGER van de ouden, is niet anders dan de wilde Ezel; men vindt hem in de woeſtijnen van de warme landen, IV, 195 De Onager is de Zebra niet, maar de Ezel in zijn' natuur-ſtaat, XII, 14. Verſchil tusſchen den Onager en den gemeenen Ezel, 15. Hij zou wel hetzelfde dier kunnen zijn als de Czigithai of de Muil-ezel van Daurie, XII, 19. *Ziet* Koulan.

ONCE. Oorſprong van dien naam, beſchrijving van het dier, IX, 85. Vergelijking van den Once met den Panther, 87. Aart en temperament van den Once, 92. De ſoort ſchijnt talrijker en meer verſpreid te zijn dan die van den Panther, 94. Men bedient zig van hem voor de jagt in Aſia; reden van dat gebruik, *ald.* Natuurlijke huishouding van den Once en hoe hij jaagt, *ald.*

ONDATRA, ſoort van Muskus-rot van Noord-Amerika, X, 2. Zijn verſchil met de andere Muskus-rotten, *ald.* Beſchrijving van dat dier, *ald.* De Ondatra kan zijn lijf kleiner maaken, 3. Zonderlinge uitgangen van de pis bij het wijfjen, *ald.* De zaadballen worden bij dit klein dier, in de tijd der koppeling zoo groot als muskaat-nooten, en anders zijn zij maar eene lijn in doorſnede, *ald.* Beſchrijving van de holletjens, die het ruikend vogt van dit dier bevatten, 4. De holletjens en alle de teeldeelen zwellen ontzagchelijk in den paartijd, en vervolgens ſlinken zij bijna tot niet en de holligheden gaan toe, *ald.* Zijne overeenkomst met, en verſchil van den Bever, 5. De Ondratas bouwen in het klein als de Bevers; beſchrijving van hunne wooningen, *ald.* Hoe men hen vangt, hunne vagt is vrij kostbaar en hun vleesch is niet ſlegt om te eeten, *ald.* Zij zijn in den zomer ritſig, en loopen gemeenlijk bij paaren, 6. Het reukwerk van dat dier, dat voor Europeaanen aangenaam is, mishaagt den Wilden van Amerika zeer, *ald.* Deeze dieren brengen eens in 't jaar jongen ter waereld, en wel vijf of zes te gelijk, *ald.* Zij bouwen alle jaaren eene nieuwe wooning, *ald.* Natuurlijke huishouding van den Ondatra, *ald.* Hij kan gemaklijk tam gemaakt worden en is zeer fraai in zijne jongheid, *ald.*

ONDERVINDING. De uitkomst onzer gewaarwordingen, te zaamen gevoegd, geſchikt en gevolgd, is dat wij ondervinding noemen, de eenigſte bron van alle wezenlijke weetenſchap, II, 41. Kort begrip van de proeven van HARVEY, omtrent de voortteeling, in Hinden en Dam-hinden, 56. Kort begrip van de proeven van MALPIGHI omtrent de vorming van het kuiken in het ei, 59. Reeks van proeven over de voortteeling, 77. *en volg.*

ONEINDIG. Oneindige reeks; ontzwagteling in het oneindige; oorſprong en onderzoek van die denkbeelden, II, 14. Het denkbeeld van het oneindige kan niet koomen dan uit het denkbeeld van het eindige, *ald.* Op dezelfde wijze als men kan aantoonen dat het meetkundig oneindige niet beſtaat, zal men ook overtuigd worden dat de reeks of ontzwagteling in het oneindige ook niet beſtaat; dat het maar een afgetrokken denkbeeld is, *ald.* Natuur van het

ORTO-

Zij

P.

beſteekt; men eet zelfs zijn vel als van het ſpeenvarken, *ald.* Hij verdedigt zig en bijt fel, 182. Zijn vel maakt een vrij fraai bont, *ald.* Hij jongt dikwijls en in groot aantal, *ald.* Het is een dier van de nieuwe waereld, dat in de oude niet gevonden wordt, *ald.* Hoe men dit dier heeft opgevoed; zijne hebbelijkheden in gevangenis, en zijne zindelijkheid, X, 182. *en verv.* Beſchrijving van denzelven, 184. *en verv.* Aanmerkingen over de huishouding van den Paca in den natuur-ſtaat, en verſcheidenheden in die ſoort te Cayenne, 186. *en volg.*

PACO en LAMA, dieren van Peru, die het eenigst vee van de oude Peruviaanen uitmaakten. Zij worden niet dan in de bergen van Peru, Chili en Nieuw Spanje gevonden, XIII, 29, 30. De Paco behoort in het nieuwe waereld-deel en beſtond in het oude niet, 30. Het is hetzelfde dier als de Vigogne; het is kleiner en minder tot den dienst bekwaam dan de Lama, maar het is nuttiger door zijne vagt; deeze *Vigonia-wol* is van zeer hoogen prijs. De Vigogne wordt, even als de Lama, niet dan in het hoog gebergte van de Cordillieres in Amerika gevonden; hij heeft ten naasten bij denzelfden aart, dezelfde huishouding en hetzelfde temperament als de Lama; men vindt hem in de koudſte landen van die keten bergen; zijne wol is veel langer en digter dan die van den Lama. Beſchrijving van den Vigogne, zijne natuurlijke hebbelijkheden, zijne bevreesdheid, zijne koppigheid, 35. Deeze ſoort zou eene uitmuntende aanwinning voor Europa zijn en men moest beproeven haar in onze bergen voortteplanten, 36.

PACO. *Ziet* Alpaca.

PAERD. Karakter en lof van het Paerd, IV, 76. De mond is bij het Paerd zoo gevoelig, dat men zig liever tot den mond dan tot het oog en het oor vervoegt om het Paerd de tekenen van onzen wil te geeven, 90. Zijne verſchillende gangen; de draf is de natuurlijkſte van het Paerd, *ald.* Gebreken van zijne houdingen en gangen, *ald.* De beweegingen van het Paerd moeten niet alleen ligt zijn, maar zij moeten ook gelijk en eenvormig zijn in het voor- en agter-ſtel, 91. Verklaaring van de beweegingen van het Paerd in zijne verſchillende gangen, den ſtap, den draf en de galop, 91, 92, Beſchrijving van het Paerd, 95. Men oordeelt vrij juist over den aart en den tegenswoordigen toeſtand van het Paerd uit de beweeging van zijne ooren, 96. Hoe men den ouderdom van het Paerd kan weeten, 97. Het Paerd heeft veertig tanden, vier en twintig kiezen, vier hondstanden en twaalf ſnijtanden; de Merries hebben geene hondstanden, of hebben die zeer kort, *ald.* De eerſte tanden van het Paerd vallen uit en verwisſelen, *ald.* Op welken ouderdom men het Paerd de Merrie moet geeven, 98. Volmaaktheid en evenredigheid van een Hengst, *ald.* Hij deelt door de voortteeling bijna alle zijne goede en ſlegte natuurlijke en verkregen hoedanigheden mede, 99. Het kan vijf en twintig of dertig jaaren leeven, 108. Het Paerd ſlaapt veel minder dan de mensch, als het welvaarende is; het blijft weinig meer dan twee of drie uuren agter elkanderen liggende, 120. Waarom het Paerd niet herkaauwt noch braakt, 225. Hunne ſlavernij en tamheid is bijna algemeen, 76. Aart van de Paerden, 77. Zij loopen in troepen en vereenigen zig om het vermaak van bij elkanderen te zijn, *ald.* De wilde Paerden zijn ſterker en vlugger dan de tamme, *ald.* Hebben zagte zeden en maatſchaplijke hoedanigheden, *ald.* Daar zijn geene wilde Paerden meer in Europa, en die in Amerika zijn zijn Europiſche, welke wild zijn geworden,

Het

(*) Dit is in de Vertaaling overgeflagen en moet dus ingevoegd worden.

Q.

R.

kraak, dat zig laat hooren in de beenen en voeten van het Rendier, en over de ziekte, waaraan twee deezer dieren in Frankrijk gestorven zijn, XVI, 105. In Lapland en in de Noordlijke provintieën van Asia zijn misschien meer tamme Rendieren dan wilde; maar in Groenland zijn zij, volgens het zeggen der reizigers, alle wild. De sterkste van die Groendlandsche Rendieren zijn niet grooter dan eene vaers van twee jaaren, *ald.* Bijvoegzel tot de hebbelijkheden en de beschrijving van het Rendier, XIX, 160. Andere bijvoegzelen, 165.

REUK. Bij de dieren is het zintuig van den reuk een algemeen zintuig van gevoel; het is een oog, dat de voorwerpen ziet, niet alleen daar zij zijn, maar zelfs daar zij geweest zijn; het is een zintuig van smaak, door hetwelk het dier smaakt niet alleen dat hij kan aanraaken en vatten, maar zelfs hetgeen verre af is en dat hij niet bereiken kan; het is het zintuig, door hetwelk hij het eerst, het meest en het zeekerst wordt gewaarschuuwd, door hetwelk hij werkt, zig bepaalt, door hetwelk hij leert wat zijne natuur voegt, door hetwelk hij, eindelijk, bespeurt, gevoelt en verkiest dat zijne lust voldoen kan, IV, 23.

REUZEN. Men kan niet twijfelen of men heeft in Zuid-Amerika menschen in groot aantal gevonden, alle grooter, vierkanter, dikker en sterker dan alle andere menschen van de waereld; waarschijnlijke oorzaak daarvan, XVII, 114. Waarom de geslachten van Reuzen, die in Asia vernietigd zijn, in Amerika behouden zijn gebleven, 115. Omstandige beredeneering met opzigt tot de Reuzen en de geslachten van Reuzen, die voorheen bestaan hebben, 171. *en verv.* Verklaaring van het geschil tusschen de Ontleedkundigen RIOLAN en HABICOT, over de beenderen van den gewaanden Reus TEUTOBOCHUS, 172. Men kan niet wel weigeren te gelooven, dat 'er Reuzen van elf, twaalf dertien en misschien van veertien of vijftien voeten hoogte geweest zijn, 173. Voorbeelden van reuzenachtige beenderen op verscheiden plaatsen gevonden, 174. *en verv.* Voorbeelden van Reuzen, XVIII, 211. *en verv.*

REUZEN BIJ DE DIEREN. Voorbeelden van reusachtige soorten bij de dieren, XVII, 160.

RHEE. Natuurlijke huishouding van de Rhee, VI, 78. Hij laat sterker indrukzelen na, die den honden meer drift en eene sterker begeerte geeven dan de reuk van het Hert, *ald.* Zijne listen om den honden te ontsnappen, 78, 79. De Rhee gaat niet aan troepen, maar blijft met zijn gezin bijeen, 79. Hij verandert niet van wijfjen als het Hert, *ald.* De tijd dat hij ritsig wordt is in het laatst van October en duurt slechts omtrent veertien dagen, *ald.* Het wijfjen van de Rhee draagt vijf maanden en eene halve; zij werpt in het laatst van April of in het begin van Mey, *ald.* De Rhee kan beschouwd worden als eene soort van wilde geit, die, alleen van hout leevende, hout in plaats van hoorn op den kop draagt, *ald.* Hoe het wijfjen haare jongen opvoedt en beschermt, *ald.* Het wijfjen brengt gemeenlijk twee jongen voort, somtijds drie, maar dikwijls maar een, 80. Zij zijn niet menigvuldig en tieren maar in sommige streeken, *ald.* Hun gewei begint zig op het eind van hun eerste jaar te vertoonen, 81. Hij laat zijn gewei op het einde van den herfst vallen en krijgt in den winter een ander, *ald.* De Rhee is nooit met vet belaaden en put zig niet door het rijden uit, gelijk het Hert, *ald.*

Wee-

(*) *In den text ftaat regel* 11 Rousfettes, *hetwelk moet zijn* Rougettes.

rijk-

S.

SERVAL;

uitputten; zoo lang 'er individus zullen bestaan, zal de soort ook altijd nieuw zijn; zij is thans zoo nieuw als over drie duizend jaaren; alle zullen zij uit haar zelve blijven bestaan, zoo lang zij niet zullen vernietigd zijn door den wil van den Schepper, *ald.* Waarin de wezenlijkheid van de soorten in de dieren bestaat, IV, 188. Algemeene aanmerking over de nabuurige soorten, als die van de schaapen en geiten, V, 31. De soorten, waarop de mensch veel gewerkt heeft, zoo onder de gewassen als dieren, zijn meest veranderd van alle, 114. Overstrooming van het menschlijk geslacht toen de mensch nog half wild was, VI, 105. In alle de soorten, van den mensch te beginnen, is een grooter aantal mannelijke dan vrouwlijke, VII, 26. De Natuur heeft gezorgd voor het instandhouden van de kleine en zwakke soorten, niet alleen door die onzagchelijk te vermenigvuldigen, maar ook door haar een aantal nabuurige soorten tot bijvoegzel te geeven, 171. Het menschlijk geslacht, wel verre van zedert vijftien of twintig eeuwen verminderd te zijn, is daarentegens ontzachelijk toegenoomen, IX, 42. Edele soorten in de natuur zijn die, welke geene, of zeer weinige nabuurige soorten hebben, 45. Het is de standhouding der verschillen, die gemeenlijk de soorten van de verscheidenheden onderscheidt, 179. Een individu is niets, in het heelal, honderd individus, duizend individus zijn nog een louter niets. De soorten zijn de eenigste wezens in de natuur, aanhoudende wezens, zoo oud, zoo duurzaam als zij, die men kan beschouwen als een geheel, onafhanglijk van het aantal, van den tijd; een geheel, dat voor één geteld is in de werken der schepping, en dat bijgevolg maar eene eenheid in de Natuur maakt, XII, 1. De soorten hebben alle een gelijk recht op de gunsten der natuur; zij zijn haar alle even waard, naardien zij elk van dezelve de middelen heeft geschonken om te bestaan en om zoo lang te bestaan als zij zelve, 2. Het afdrukzel van iedere soort is een oorspronglijk voorbeeld, welks voornaame trekken in onuitwischbaare en altijd blijvende karakters gegraveerd zijn; maar alle de bijkoomende fijne trekken verschillen; niet een individu gelijkt volmaakt naar een ander; niet eene soort bestaat zonder zeer veele verscheidenheden; in de menschlijke soort, daar het godlijk zegel sterkst op gezet is, verschilt het afdrukzel van wit tot zwart, van klein tot groot. De Laplander, de Patagonier, de Hottentot, de Europeeër, de Amerikaan, de Neger, schoon alle uit denzelfden stamvader gesproten, zijn wel verre af van malkanderen als broeders te gelijken, 6. Voorbeelden van voortteelingen van tweeërlei soorten van dieren te zaamen, XII, 112. Vergelijking van de verwantschap der soorten met de verwantschap der rassen en de verwantschap der gezinnen, XV, 72. De verwantschap der soorten is eene van die diepe geheimnissen van de Natuur, welke de mensch niet zal kunnen ontdekken dan door herhaalde, lange en moeijelijke proefneemingen, 73. De grootte en dikte van het lijf schijnt in de gemengde soorten meer van de moeder aftehangen dan van den vader, XV, 55. Ja zelfs hangt de gedaante van het lighaam meer van de moeder dan van den vader af, *ald.* Terwijl de gedaante van den kop, de ooren, de pooten, den staert en alle de uiteinden van het lighaam meer den vader dan de moeder toebehoort, 56. In de vermengde soorten is het voortbrengzel altijd minder talrijk dan in de zuivere soorten, 64. *en volg.* De soorten van dieren, die verloren zijn en niet meer op de aarde of in de zee bestaan, zijn die, welker natuur eene grootere warmte vereischte dan de tegenswoordige warmte van de verzengde luchtstreek, XVII, 15, 16. Het oud bestaan van de verloren soorten van zee-dieren moet t'huis gebragt worden tot het

kalk-

T.

ſtreek is niet geſchikt voor dat dier. Het is het grootst viervoetig dier van Zuid-Amerika, *ald.* Hij gaat zig dikwijls baaden; hij eet geen' visch, maar gras en bladeren. Het wijfjen krijgt maar een jong. Natuurlijke hebbelijkheden van den Tapir. De mannetjens gaan altijd alleen, uitgezonderd als de wijfjens tochtig zijn, *ald. en volg.* Zij zijn vrij menigvuldig in de bosſchen, die verre van de wooningen liggen. Hij is van eenen ſtillen en vreedzaamen aart, en wordt niet gevaarlijk dan als hij gekwetst is. Hij maakt breede betreeden paden in de bosſchen, en men moet zijne ontmoeting vermijden, want hij loopt onbeſuisd voort, 32. Hoe men hem jaagt. Zijne huid is zeer vast en zeer dik, en zelden doodt men hem met eene enkele ſnaphaan-ſchoot, *ald.* Hij geeft geen ander geluid dan een ſchel gefluit. Men houdt enige in Cayenne als huis-dieren, *ald. en volg.* Zijn vleesch is niet ſmaaklijk. Zijne beſchrijving door BAJON, 33. *en volg.* Hij herkaauwt niet, en heeft geene drie maagen, gelijk in de beſchrijving van BAJON gezegd wordt; bewijzen daarvan, 34. Het mannetjen is grooter dan het wijfjen. Beſchrijving van dit dier, 35. De wijfjens worden in November en December tochtig. Elk mannetjen volgt een wijfjen en dit is de langſte tijd wanneer men paaren te zaamen vindt. Zij draagen tien of elf maanden. Dit dier is niet tweeſlachtig, maar rust altijd aan land, en zelfs op de hoogſte en minst vogtige plaatſen; hij verkeert op de moerasſige plaatſen, om zijn onderhoud te zoeken, en omdat hij 'er meer gras en bladeren vindt dan op de hooge gronden, 36. Hij verkeert ook in het water om zig te baaden en te wasſchen. Hij zwemt en duikt zeer wel en hij ſteekt dikwijls zijn' ſnuit uit het water om adem te haalen. Hij zoekt zijn voedzel meer in den nacht dan bij dag. Hij loopt ook over dag, als het vogtig weder is. Zijne andere natuurlijke hebbelijkheden, *ald. en volg.* In den ſtaat van huis-dier ſchijnt hij vatbaar voor verknogtheid. Men heeft zelfs voorbeelden dat men hem in vrijheid kan laaten gaan, en dat hij alle avonden van zelf in zijn' ſtal koomt, 36. Hoe men hem jaagt. Het vleesch van de jonge is niet ſlegt om te eeten, 37. Waarneemingen over de inwendige deelen, en afmeetingen van enige, *ald. en verv.* De ſoort van den Tapir heeft zig niet voorbij de land-engte van Panama uitgebreid, 39.

TARSIER is de naam, dien wij aan een klein diertjen gegeeven hebben, dat, als de Gerboiſes, den voorvoet (*tarſe*) zeer lang heeft. Dat dier is niet grooter dan een rot; het heeft de voorpooten zeer kort en de agterpooten zeer lang, den ſtaert van eene bovenmaatige lengte, zeer groote oogen, enz. Vervolg van de beſchrijving van den Tarſier en zijne vergelijking met de Gerboiſes. Hij ſchijnt uit hetzelfde land te zijn als de Marmoſa, Sarigue enz. hebbende, gelijk zij, vingeren als van menſchen aan alle de voeten, en men moet het onder het getal der vierhandige dieren ſtellen, XIII, 70. Hij wordt alleen in de oude waereld gevonden, XVI, 132.

TARTAAREN. Bijzonder verſchil in het Tartaarſche ras, III, 41. Bijzondere waarneemingen over de Tartaaren, 42. Zedert de Rusſen zig in de geheele uitgeſtrektheid van Siberie en in de aangrenzende landen hebben nedergezet, zijn 'er zeer veele vermengingen tusſchen de Rusſen en Tartaaren gekoomen, en die vermengingen hebben de gedaante en zeden dier volkeren onzagchelijk veranderd, XVIII, 261. Het eerst model van het Tartaarsch ras ſchijnt bij de Kalmukken te zijn, die de lelijkſte van alle menſchen zijn, 262.

U.

V.

(*) In het oorſpronglijke ſtaat *meer dan een derde.*

VIERKANT van den cirkel; deszelfs onmogelijkheid is betoogd door de enkele omfchrijvingen van de regte lijn en de kromme lijn, XVIII, 47. (*).

VIERVOETIGE DIEREN zijn niet in ftaat voortteteelen dan wanneer hun lighaam bijna zijnen geheelen wasdom heeft, II, 35. Zij gaan gemeenlijk, door te gelijk eenen voorpoot en eenen agterpoot van de tegenovergeftelde zijden opteligten, IV, 91. Bij alle de viervoetige dieren, zonder uitzondering, en zelfs bij den mensch, beftaat de hals uit zeven wervelbeenderen, niet meer noch minder. De vleeschvreetende dieren hebben over het algemeen den hals veel korter dan die, welke van gewasfen leeven, IX, 50. Daar zijn op de geheele bewoonbaare en bekende waereld weinig meer dan tweehonderd foorten van viervoetige dieren, 37. De viervoetige dieren zijn, na den mensch, de wezens, welker natuur vaster en welker gedaante meest ftandhoudende zijn, 39. Viervoetige dieren, welker teeldeelen alle jaaren verdwijnen en wederkoomen, ten naasten bij als de hommen der visfchen, X, 4. Hunne algemeene eigenfchappen, namelijk vier pooten te hebben en ruig te zijn, hebben zij gemeen de eerfte met de dieren van eene andere klasfe, als de hagedisfen en kikvorsfchen, en de tweede ontbreekt fommigen dieren, als den tatou en den pangolin, die egter waare viervoetige dieren zijn, 140, 141. De viervoetige dieren zijn naauwer met elkanderen verbonden dan met de andere dieren, en egter zijn 'er veele, die naar andere klasfen van de Natuur fchijnen overtefpringen; de aapen naderen den mensch; de vledermuizen zijn de aapen van de vogelen, welken zij door hun vliegen navolgen; de fchildvarkens fchijnen ons door de pennen, waarmede zij bedekt zijn, aanteduiden dat andere dieren dan vogelen pennen kunnen hebben; de fchildvarkens naderen met hunne fchilden de fchaaldieren; de bevers gelijken door de fchubben van hunnen ftaert naar de visfchen; de mieren-eeters doen ons door hunne foort van fnavel of fnuit, zonder tanden en hunne lange tong, ook aan de vogelen denken; de zee-kalveren, zee-beeren, walvisfen, lamantins en diergelijke maaken den overgang van de viervoetige dieren tot de walvisfchen, XIII, 219. Befchrijving der viervoetige dieren onder een ander oogpunt; het is zonder genoegzaame reden dat men aan allen den naam van *viervoetige dieren* gegeeven heeft, XIV, 9. Op omtrent tweehonderd foorten van dieren, welke men dien naam in het algemeen gegeeven heeft, zijn ten minften veertig foorten, die vierhandige dieren zijn, twaalf of vijftien foorten, die tweevoetige zijn, en even zoo veele, welke de voorfte of agterfte voeten onnut zijn, zoo dat het getal der viervoetige daar door meer dan een derde verminderd is, 10. De vierhandige dieren vervullen de groote tusfchen-wijdte, die tusfchen den mensch en de viervoetige dieren gevonden wordt; de tweehandige, gelijk de lamantin, zijn het midden van den nog grooteren afftand tusfchen den mensch en de *cetacea*; de tweevoetige met vleugelen zijn de overgang van de viervoetige tot de vogelen, en die met gefpleten voeten die zig van hunne voorfte voeten als van handen bedienen, vervullen alle de trappen, die 'er tusfchen de vierhandige en viervoetige dieren zijn, 11. De waare viervoetige dieren zijn de eenhoevige, en de dieren met gefpleten hoeven; zoo dra men tot de klasfe met gefpleten vingeren afdaalt, vindt men vierhandige of twijfelachtige viervoetige, die zig van hunne voor-

(*) PANKOUCKE, Boekhandelaar te Parijs, heeft betoogd dat het vierkant van den cirkel eene onmogelijkheid is, in eene verhandeling geplaatst in het *Journal des Scavans* van de maand December 1765; dit is dus geen vraagftuk meer.

VLAK-

VRUGT-

W.

de hoeveelheid en het gewigt van het bovenwater, *ald.* In loopend water brengt de zwaarte veel toe tot de snelheid, en dit is de reden dat de grootste snelheid van den stroom niet op de oppervlakte noch op den grond van het water is, maar omtrent in het midden van de hoogte van het water; verklaaring hiervan, *ald.* De hinderpaalen, die in het loopend water gevonden worden, als bruggen, eilanden enz. verminderen zeer weinig de geheele snelheid, 174. Dat de geheele snelheid aanmerklijk vermindert, is de laagheid van het water, gelijk daarentegens de vermeerdering van het water die snelheid meer dan enige andere oorzaak vermeerdert, *ald.* Middel om de snelheid van loopend water te verminderen, *ald.* Op welke wijze de hoeveelheid water, die door de rivieren in zee koomt, te begrooten, 177. De uitwaasseming van het water op de geheele oppervlakte der zee is omtrent van twintig of een en twintig duimen in het jaar, 178. Verdeeling van het water. Daar zijn hooge landen op de aarde, die verdeeling-punten schijnen, door de Natuur voor de verdeeling van het water bestemd. Optelling van die verdeeling-punten, 179. De beweeging van hetzelve van het Oosten naar het Westen heeft alle de westlijke kusten van de vaste landen steil gemaakt, en heeft te zelfden tijd alle de landen naar het Oosten schuinsch gemaakt, XVII, 87. Het water heeft de geheele oppervlakte des aardbols bedekt gehad tot op twee duizend halve roeden hoogte, en is vervolgens van tijd tot tijd gedaald door het instorten van de holen in het binnenste, XVII, 52. Het water heeft alle stoffen, die het kon verdunnen en smelten, aangegrepen; het heeft zig vereenigd met de lucht, het water en het vuur om zuuren, en zouten enz. te vormen; het heeft de slakken en de stof van het eerste glas in klei veranderd, vervolgens heeft het, door zijne beweeging, die slakken en alle de stoffen die tot een kleiner omtrek gebragt waren, van plaats tot plaats vervoerd, *ald.* Het water is eerst van de twee poolen gekoomen, maar in veel grooter hoeveelheid van de zuid-pool dan van de noordpool, 62. Water (onderaardsch), I, 59. Water-verzamelingen in het Oosten, 60. Onderzoek van deszelfs hoeveelheid, I, 62. Het is slechts op weinige plaatsen, dat men aanmerklijke onderaardsche wateraders gevonden heeft, 63. Het is het water der zee, dat, de aarde medesleepende, dezelve in horizontaale laagen op elkaêr heeft geschikt, *ald.* Het water uit de lucht vernietigt het werk van de zee, door de bergen aanhoudend in hoogte te doen afneemen, door de valleien te vullen, de monden der rivieren en baaren te verstoppen en brengt alles weder tot eene gelijke oppervlakte, I, 63.

WATER-BAKKEN. Groote water-bakken in het Oosten, door menschen handen gemaakt, I, 212.

WATER-ROT. Zijne huishouding, VII, 213. Hij leeft alleen in zoet water, *ald.* Hij heeft alle de vingeren van de pooten van elkanderen gescheiden en zwemt evenwel zeer gemaklijk, *ald.* De honden jaagen hem met eene soort van woede, *ald.* De mannetjens en wijfjens zoeken elkanderen op het eind van den winter; zij jongen in de maand April en krijgen gemeenlijk zes of zeven jongen, *ald.*

WIEGEN.

foorten leent; want het wijfjen teelt over het algemeen met een veel grooter aantal mannetjens van verfchillende foorten voort, terwijl haar mannetjen niet dan met een zeer klein getal andere foorten kan voortteelen, 83, 84.

WIJSBEGEERTE wordt in deeze eeuw verwaarloosd: de konften, welke men fciëntifiek wil noemen, hebben derzelver plaats ingenoomen; de rekenkonften en de geometrie, de ftelzels van kruidkunde en Natuurlijke Hiftorie, de korte regelen, in een woord, en de woordenboeken houden bijna elk eenen bezig, I, 27. Het gebrek van de wijsbegeerte van ARISTOTELES was alle de bijzondere uitwerkingen als oorzaaken te gebruiken; dat van die van DESCARTES is niet dan een klein getal algemeene uitwerkingen als oorzaaken te willen gebruiken, alle de andere uitfluitende. De wijsbegeerte zonder gebrek zou die zijn, waarin men niet tot oorzaaken zoude gebruiken dan algemeene uitwerkingen, en waarin men tegelijk derzelver aantal zoude zien te vermeerderen, door te tragten de bijzondere uitwerkingen algemeen te maaken, II, 28. Onderzoek van de beginzelen van de Pytagorifche wijsbegeerte, 42. Het doelwit van de natuurlijke wijsbegeerte is niet het *waarom*, maar het *hoe* van de dingen te weeten, V, 57, 58.

Y.

YARQUÉ. Befchrijving van dien Sagouin, XIX, 48.

YS. Het Ys gaat los van het vast land aan de Poolen, en koomt, als drijvende bergen, afdrijven en fmelten tot in de gemaatigde luchtftreeken, I, 37. Men vindt geen Ys meer, van de maand April, binnen de zeven en zestig en agt en zestig graaden Noorder Breedte. Dat Ys, dat van het vast land van de Poolen koomt, veroorzaakt de langduurigheid der winters. In het jaar 1725 was 'er, om zoo te fpreeken, geen zomer en het regende bijna aanhoudend; ook was niet alleen het Ys van de Noorder Zeeën in de maand April niet gefmolten op zeven en zestig graaden; maar men vond 't zelfs nog Ys den 15 Juny omtrent een en veertig of twee en veertig graaden. Het koomt uit de Tartaarfche Zee in die van Nova Zembla en op de andere plaatfen van de Ys-zee. Dat Ys word geformeerd aan de landen en nooit in volle zee. Daar is weinig of geen Ys in volle zee, hoe zeer naar het noorden. Het Ys, in de nabuurfchap van de Zuid-landen gevonden, bewijst dat 'er zeer groote rivieren in dat onbekend land zijn, welker monden niet verre zijn van de plaatfen, daar men dat Ys gevonden heeft, 109. Vorming van het Ys in de Noord-zee en bijzonderlijk in het Waaigat, 184. Dikte en hoogte van het Ys op Spitsberg en op de andere kusten van de Noordlijke landen, 185. Befchrijving van het Ys, dat in de Noord-zee drijft, *ald.* Dit Ys koomt alles uit de groote rivieren, die het in zee voeren, 187. Reden waarom 'er minder Ys is in de Noord-zee van Lapland, *ald.* Het Ys vertoont zig van alle zijden als onoverkoomlijke hinderpaalen op twee en tagtig graaden Breedte in het Noorder halfrond en op eene veel mindere breed-

Z.

van het wijfjen kan in zekere ſtaat en omſtandigheden alleen iets bewerktuigds voortbrengen, 182. Het is zeer twijfelachtig of het zaad-vogt van het mannetjen wel tot aan de zaad-ballen van het wijfjen kunne doordringen en 'er eene vrugt vormen, 183. Het zaad-vogt zoo van het mannetjen als van het wijfjen kunnen beiden door het zaamenweefzel van de lijfmoeder dringen en op die wijze in derzelver holligheid koomen; waarneemingen, die dit bewijzen, 185.

ZAAMENSTREMMING. Oorſprong van de zaamenſtremmingen en van alle de ſoorten van Stalactiten, I, 281.

ZAAMENGROEIJING EN STALACTITEN, door keien voortgebragt, zijn bijna alle harde en kostbaare ſteenen, in plaats dat die van de verkalkbaare ſteenen ſlechts zagte ſtoffen zijn, die geene waarde hebben, I, 284.

ZAAMGESTELDE. *Ziet* Eenvoudige.

ZAND. Wat de ſchrijver door *Zand* verſtaat, I, 138. Het verglasbaar zand en de klei, die niet anders dan ontbonden verglasbaar zand is, is de gemeene ſtof, waaruit de aardbol beſtaat, en alle de rotſen, hetzij van verglasbaare, hetzij van verkalkbaare ſtoffen, liggen gelijklijk op klei of op verglasbaar zand, 284. Overſtuivingen van zand, 303. Verglasbaar zand is niet dan ſtukjens glas, 131. Het zand, ontbonden wordende, brengt de talkachtige blaadjens voort, en door eene nog volkoomenere ontbinding wordt het klei, 130.

ZAND (VERGLASBAAR). Verſchillende oorſprongen van het verglasbaar zand, dat op groote diepten, binnen 's lands, gevonden wordt, en van het verglasbaar zand, dat op de oppervlakte gevonden wordt, XVII, 55. Het verglasbaar zand kan tot min of meer harde klompen vereenigd worden door middel van water, 231.

ZAND-STEEN in groote en in kleine klompen, I, 138. Daar zijn geene hoorns en ſchulpen in, 140. Waaruit de zand-ſteen beſtaat, 163. *en volg.*

ZEBRA behoort in de oude waereld en wordt in de nieuwe niet gevonden; hij ſchijnt zig in eene bijzondere ſtreek te houden; men vindt hem gemeenst op den uithoek van Afrika, IX, 5, 6. Hij is tot de zuidlijke landen van Afrika bepaald, XII, 17. Beſchrijving van denzelven, 13. De Zebra vermengt zig niet en teelt niet voort met den ezel en het paerd, *ald.* Hij wordt alleen in de oostlijke en zuidlijke ſtreeken van Afrika gevonden, 15. Men heeft alles gedaan wat men kon om de Zebras tot huisdieren te maaken en om hen tot hetzelfde te doen dienen als de paerden: maar tot hiertoe is het niet volkoomen gelukt, 16. Zoo egter de Zebra jong wierd afgerigt, zou hij misſchien tot dezelfde gebruiken kunnen dienen als het paerd en de ezel, 17. Vergelijking van denzelven met den ezel en het paerd, 16; hij koomt nader bij het paerd dan bij den ezel, *ald.* Gisſingen dat de Zebra en de Czigithai of de muil-ezel van Daurie eenzelfde dier zouden zijn, 18, 19. Men kan hoopen dat men, den Zebra tam

'er

vermeerdering verbonden, XII, 4, 5. De eerſte graad van de ziltigheid der zee koomt van de ontbinding van alle de zoute deelen in de eerſte tijden van het vallen van het water, en deeze graad van ziltigheid is geſtadig aangegroeid en zal nog geſtadig aangroeijen, omdat de rivieren zonder ophouden eene groote hoeveelheid vast zout naar zee voeren, welk de uitwaasſeming niet kan doen vervliegen, XVII, 237.

ZEE (ATLANTISCHE). Het water loopt in de Atlantiſche Zee van de pool naar den evenaar; bewijs, XVII, 242.

ZEE (DE CASPISCHE) is een meir, dat voorheen vereenigd was met het meir Aral, I, 207. Nieuwe bewijzen dat die zee nooit gemeenſchap met den Oceaan gehad heeft, en dat men dezelve bij gevolg ſlechts moet aanzien als een meir, binnen in het land gelegen, XVII, 248. Men vindt 'er geene oesters, noch andere zee-ſchulpen, maar ſlechts die ſoorten, welke men in de rivieren vindt, 249. Nieuwe waarneemingen, die toonen dat de Kaspiſche Zee oudstijds veel grooter was dan thans, en dat zij zeer waarſchijnlijk met de Zwarte Zee vereenigd was, 169.

ZEE (DE DOODE). Hoe veel water de Doode Zee ontvangt en door de uitwaasſeming verliest, I, 178. Het water van de Doode Zee bevat veel meer bitumen dan zout, 212.

ZEE. (DE MIDDELLANDSCHE) brengt veele madreporen en koraalen voort, I, 145. Zij deelt niet merklijk in de eb en vloed; alleen in de Golf van Venetie, daar zij veel ſmaller wordt, doen dezelve zig bemerken, 200. De Middellandſche Zee ontvangt niet meer water door de rivieren dan de Zwarte Zee, 205. Zij trekt veel meer water uit den Oceaan dan uit de Zwarte Zee, *ald.*

ZEE (DE OOST-) moet minder aangezien worden voor eene zee, dan voor een groot meir, dat onderhouden wordt door het water der rivieren, die zij in groot aantal ontvangt. I, 189. Zij heeft geene beweeging van eb en vloed, ſchoon zij ſmal is; zij is ook zeer weinig zout, *ald.* Derzelver water loopt in den Oceaan, *ald.* Volgens de Zweedſche waarneemers zal de Oost-Zee, die weinig meer dan dertig vademen diepte heeft, over vier duizend jaaren land zijn, dat door de zee verlaaten zal wezen. Dit bewijs moet bij alle andere gevoegd worden, die de opvolgende en algemeene vermindering der zeeën bewijzen, XVII, 321.

ZEE (DE ROODE-) brengt van alle zeeën overvloedigst madreporen en koraalen voort enz., I, 145. Als het ſtil is, vertoont zig eene zoo groote menigte dier voortbrengzelen voor het oog, dat de grond van de Roode Zee naar een bosch gelijkt, *ald.* De getijen zijn ſterker in de Roode Zee dan in de Perſiſche Golf; reden hiervan, 195. Deeze zeeën zijn geformeerd geworden door eene inbraak van den Oceaan in het land, *ald.* De Roode Zee is indedaad van die kleur op alle plaatſen, daar madreporen en koraalen op den bodem zijn, 147.

BLADWIJZER

VAN ALLE ZAAKEN, VOORKOOMENDE IN DE BESCHRIJVING DER DIEREN EN VAN HET KABINET DES KONINGS, IN DE NEGENTIEN DEELEN DEEZER NATUURLIJKE HISTORIE

VAN DEN HEERE

DAUBENTON.

A.

B.

BEEN-

C.

D.

DIKTE;

E.

F.

FLES-

G.

H.

J.

K.

 tra,

L.

L.

M.

MON-

N.

O.

P.

R.

S.

T.

TAMARIN.

U.

V.

W.

Y.

Z.

B L A D-

CONCORDANTIE

EN

REGISTER,

VAN ALLE DE NAAMEN, WAARMEDE DE VIERVOETIGE DIEREN IN VERSCHILLENDE TAALEN BENOEMD ZIJN IN DE NEGENTIEN DEELEN VAN DE NATUURLIJKE HISTORIE

VAN DEN GRAVE

DE BUFFON. (*a*).

A.

(*a*) De omſchrijvingen van de Systhematiſche Naamlijst-Schrijvers heb ik op dit Naam-Register niet gebragt, dan voor zoo verre zij geheel van de gemeene benaamingen in het latijn afwijken.

Ik moet den Leezer ook waarſchuwen dat, dit Register enkel eene Concordantie van naamen zijnde, men daarop niet zal aangetekend vinden alle de verſchillende plaatſen, waarop van de dieren wordt geſproken; deeze zal men in de voorige Registers vinden.

APER,

B.

C.

CASTOR.

D.

E.

EEK-

F.

FOX,

G.

H.

HEL-

HOND

I.

ἹΠΠΟΣ,

K.

L.

M.

MAR-

MUL-

MUT-

N.

O.

O.

P.

Q.

R.

RHE-

S.

SERO-

(*) Door eene druk-fout ftaat 'er *Schulp-hagedis*.

SQUI-

T.

TAR-

U.

V.

VAM-

W.

X.

Y.

Z.

E I N D E.